

УДК 378.018.8:373.2.011

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.18>**Н. Д. Трофаїла**кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

СУЧАСНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглядається матеріал теоретичного аналізу підготовки майбутніх фахівців дошкільної сфери України. Розкрито зміст основних понять, які характеризують сутність підготовки майбутніх вихователів в освітньому процесі закладу вищої освіти. Презентовані сучасні дослідження значно збагатили науковий потенціал дошкільної педагогіки інформацією про основні аспекти теоретико-практичної підготовки студентів, зміст та особливості окремих компонентів, функцій, умінь та якостей, які сприяють здійсненню успішної професійно-педагогічної діяльності у ЗДО.

Розглянуто сучасні підходи до дошкільної освіти в сучасній педагогічній науці, розкрито професійні функції та сучасні вимоги до вихователя закладу дошкільної освіти. Ключовою фігурою навчально-виховного процесу дошкільного навчального закладу, безперечно, є вихователь, особисті якості, педагогічна майстерність та соціальна позиція якого формується в процесі фахової підготовки у ВНЗ. Процес підготовки та сучасні вимоги до вихователя відображені в державних документах і законодавчих актах і зумовлені процесами інтенсивної інформатизації суспільства, мобілізації потенціалу системи самоорганізації навчання у вищій педагогічній школі, що висуває нові вимоги до якості підготовки майбутніх вихователів, формування в них цілісного досвіду педагогічної діяльності, розвитку здатності до вияву творчого критичного мислення. Сучасні реалії орієнтують на спеціальну підготовку вихователя як гуманістично-зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти і впроваджувати нові технології у процес навчання і виховання. Оновлення структури і змісту дошкільної освіти передбачає необхідність змін у змісті професійної підготовки та перепідготовки вихователів, які мають відповідати сучасним життєвим реаліям, класичним та сучасним науковим досягненням, узгоджуватися зі змістом Базового компонента дошкільної освіти. Усе вищесказане дає змогу дійти висновку, що модернізація процесу професійної підготовки майбутніх вихователів пов'язана з переглядом її пріоритетів та вимагає оновлення і поповнення корпусу педагогічними кадрами нової генерації.

Ключові слова: підготовка, професійна підготовка, вихователі, функції вихователів, професійно-педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. Глибокі економічні, духовні, соціально-політичні зрушення, що відбуваються в Україні, спонукають до реформування системи освіти, що має забезпечити умови розвитку й реалізації кожної особистості, пріоритетність загальнолюдських цінностей, формування поколінь, здатних навчатися протягом життя, створення й розвиток цінностей громадянського суспільства.

Концепція сучасної освіти передбачає підготовку компетентних, кваліфікованих фахівців на рівні світових стандартів, соціально й професійно обізнаних. Передусім це стосується підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, від діяльності яких залежатиме фізичний, емоційний, духовний розвиток дітей дошкільного віку та їхня пристосованість до навколишньої дійсності. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) передбачає перехід до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, формування мережі вищих навчальних закладів, здатної за освітніми та кваліфікованими

рівнями, типами, формами і термінами навчання, джерелами фінансування задовольняти інтереси особи, потреби кожного регіону в педагогічних кадрах [2].

Сучасні реалії орієнтують на підготовку вихователя як гуманістично-зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти і впроваджувати нові технології у процес навчання і виховання [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження розкривають окремі сторони підготовки фахівців дошкільного профілю висвітлено в докторських та кандидатських дисертаціях: теоретичні і методичні аспекти ступеневої підготовки фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах (Л. Артемова), сутність компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах (А. Богуш, І. Рогальська-Яблонська), формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах

ступеневої освіти (Г. Беленька), фахова підготовка майбутнього педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей (Н. Грама), до роботи з неблагополучними сім'ями (Т. Жаровцева), до роботи з дезадаптованими дітьми дошкільного віку (Л. Зданевич), музично-педагогічна підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах (Т. Танько), підготовка майбутніх вихователів за кредитно-модульною системою організації навчального процесу (Т. Поніманська), підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання (В. Нестеренко), організація педагогічної практики майбутніх педагогів дошкільної освіти (М. Машовець), підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей у природі (Н. Лисенко, З. Плохій), підготовка майбутніх вихователів до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку (І. Луценко).

Мета статті. Головною метою цієї роботи є спроба теоретично висвітлити тлумачення поняття «підготовка», «професійна підготовка» майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з дітьми дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Нині підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає в набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також розвитку успішності в діяльності [5, с. 101].

Упровадження нового Державного стандарту дошкільної освіти потребує інтеграції, проектування в освітній діяльності вихователів. Ці завдання можуть виконати лише професійно підготовлені вихователі, які навчалися за новітніми освітніми технологіями, відповідно до сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти (І. Бех, В. Волгов, І. Яковлев).

Особливого значення набуває корекція процесу професійної підготовки, спрямування на творчий, професійний розвиток та саморозвиток особистості майбутнього фахівця (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, В. Лисенко, М. Машовець, Г. Сухорукова).

Ключовою фігурою навчально-виховного процесу закладу дошкільної освіти, безперечно, є вихователь, особисті якості, педагогічна майстерність та соціальна позиція якого формуються в процесі фахової підготовки у ЗВО.

Сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, інноваціях, володіє різними технологіями розвитку, навчання та виховання дітей, здатних до саморозвитку, самовдосконалення,

самомоделювання та самопроектування в різних сферах життєдіяльності, у тому числі і професійній.

Підкресливши значущість професії вихователя, В. Кузь наголошував, що «кожен вихователь має бути педагогом-дослідником, оратором, повинен майстерно володіти словом та найновішими виховними інформаційними технологіями» [6, с. 13].

У зв'язку з цим і виникла посилена увага науковців до підвищення якості підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Враховуючи важливість професійної підготовки майбутніх вихователів щодо до всебічного розвитку дітей дошкільного віку, вважаємо за необхідне подати аналіз поняття «професійна підготовка».

З одного боку, «професійна підготовка» тлумачиться як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією». З іншого боку, «професійна підготовка» визначається як «система організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, навичок, умінь і професійної готовності до діяльності».

Найбільш ґрунтовне тлумачення поняття «професійна підготовка» майбутнього педагога пропонує О. Абдулліна, характеризуючи зміст педагогічної підготовки як систему педагогічних знань, практичних умінь і навичок, які необхідні для здійснення професійних функцій вчителя. На особливу увагу, на наш погляд, заслуговують вимоги до педагога, які висуває дослідниця: гарно володіти теоретичною та практичною підготовкою, педагогічним тактом, знати основи педагогіки, психології і методик, безперервно поповнювати свої знання, вдосконалювати свою педагогічну майстерність, любити і поважати дітей у поєднанні з високою вимогливістю до них [1].

На наш погляд, більш валідним є визначення поняття «професійна підготовка», що запропонувала у докторському дослідженні Т. Танько, яке вона трактує як систему організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що, своєю чергою, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати.

Як стверджує Л. Зданевич, «професійна підготовка майбутнього вихователя» – це спеціально організований освітній процес, спрямований на формування в майбутніх фахівців високого рівня готовності до ефективного здійснення професійної діяльності в галузі дошкільної освіти [3].

Дещо інший підхід до визначення цього поняття обрали автори монографії «Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці» (Г. Беленька, О. Богінч, З. Борисова та ін.). Зокрема, в дослідженні зазначається: підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти – це багатофакторна структура, головним завданням якої є набуття студентами особистісного смислу діяльності, формування фахової майстерності, постійно зростаюче зацікавлення до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також розвиток успішності в діяльності [4, с. 101].

За С. Гаврилук, «професійна підготовка майбутніх вихователів до педагогічної творчості в процесі підготовки у вищій школі – це багатоаспектний, цілеспрямований, довготривалий процес особистісного професійного становлення творчої індивідуальності педагога, готового до майбутньої інноваційної діяльності в умовах сучасного ЗДО».

Професійну підготовку фахівців дошкільної освіти/вихователів/працівників дошкільної галузі/педагогів дошкільної освіти Н. Мельник визначає як «результат комплексного освітнього процесу, що характеризується широтою загального світогляду і високої загальної культури особистості, володінням професійними знаннями з педагогіки, психології, теорії та наукових основ управління; це спроможність вихователя реалізувати свої знання на практиці; це вміння застосовувати весь спектр традиційних та інноваційних методів психолого-педагогічного, соціального дослідження, усього комплексу педагогічних і управлінських умінь».

На думку І. Княжевої, «професійна підготовка фахівців – це складна психолого-педагогічна система із специфічним змістом, наявністю структурних елементів, формами відношень, особливостями освітнього процесу, специфічного для цього фаху знаннями, вміннями та навичками».

Важливим щодо професійної підготовки вихователів є дослідження І. Підлипняк, яка наголошувала на тому, що професійна підготовка майбутніх вихователів вимагає особистісного розвитку майбутніх педагогів, формування в них умінь педагогічної діагностики, аналізу педагогічних ситуацій, формування проєктивних, організаторських та конструктивних умінь та моделювати педагогічні ситуації.

Не менш важливим є визначення підготовки майбутніх вихователів, подане Н. Трофаїла, яке тлумачиться як цілеспрямований процес у межах загальної професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти, спрямований на формування теоретичних та методичних знань і умінь, необхідних для ефектної взаємодії з дітьми дошкільного віку з метою розвитку їхньої емоційної сфери та профілактики емоційного неблагополуччя [8].

В. Сергєєва вважає: «Ефективна професійна підготовка – це забезпечення широкого загаль-

ного світогляду і високої культури, професійного знання педагогіки, психології, теорії та наукових основ управління, здатності реалізувати свої знання на практиці, опанування методів психолого-педагогічного, соціального дослідження, усього комплексу педагогічних і управлінських умінь».

Систему професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти Ю. Косенко розглядає як «специфічну галузь педагогічної освіти, що цілкомитовно на неї зорієнтована, у головних вимірах структурно її повторює й розвивається в напрямках еволюції останньої».

Отже, можна виокремити такі передумови ефектної реалізації професійних функцій вихователя закладу дошкільної освіти:

1) гностично-дослідницька, яка має на меті вивчення індивідуально-особистісних особливостей дітей; збір і аналіз фактів їхньої поведінки, встановлення причин і наслідків учинків вихованців; проєктування розвитку особистості кожної дитини і дитячого колективу загалом; засвоєння передового досвіду, нових педагогічних технологій;

2) виховна, яка реалізується в розробленні та здійсненні змісту виховання і навчання, відборі нових форм і методів щодо формування в дитини ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і себе, інтересу та культури пізнання;

3) конструкторсько-організаційна, яка спрямована на організацію педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі; використання нових форм, які забезпечують ефектний розвиток дітей; моделювання і керівництво різними видами їхньої діяльності; педагогічне управління їхньою поведінкою й активністю;

4) діагностична, яка полягає у визначенні рівня розвитку дітей, стану педагогічного процесу, завдань освітньо-виховної роботи з дітьми і батьками, підсумків власної педагогічної роботи та їхньої відповідності вимогам часу; використанні корегуючих методик;

5) координуюча, яка забезпечує єдність роботи дошкільного навчального закладу і сім'ї щодо створення повноцінного потенціалу виховного середовища, сприятливого для становлення самостійної, творчої особистості дитини; використання педагогічно доцільних форм роботи з батьками на основі диференційованого підходу до різних типів сім'ї [7].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що підготовка майбутніх вихователів передбачає створення комплексу психолого-педагогічних умов підвищення компетентності в науково-методичній та організаційно-змістовій сферах професійної освіти, ґрунтується на системі професійної підготовки з урахуванням актуальних проблем сім'ї, дитинства та дошкільної освіти.

Список використаної літератури:

1. Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1984. 208 с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
3. Зданевич Л.В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2014. 44 с.
4. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, З.Н. Борисова та ін.; [за заг. ред. І.І. Загарницької]. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 310 с.
5. Поніманська Т.І. *Дошкільна педагогіка* : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академ-видав, 2006. 456 с.
6. Кузь В.Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 2. С. 28–35.
7. Починок Є.А. Компетентність як фундаментальна професійна якість майбутнього вчителя початкових класів. *Імідж сучасного педагога*. 2012. № 7 (126). С. 41–43.
8. Трофаїла Н.Д. Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку: автореф. дис. ... канд пед. наук : 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Одеса, 2019. 22 с.

Trofaïla N. Modern professional training of future educators in Ukraine's preschool education system

The article deals with the material of theoretical analysis of training of future specialists of preschool sphere of Ukraine. The content of the basic concepts that characterize the essence of training of future tutors in the educational process of a higher education institution is revealed. The presented modern researches have considerably enriched the scientific potential of preschool pedagogy by information on the basic aspects of theoretical and practical training of students, the content and features of individual components, functions, skills and qualities that contribute to the successful professional and pedagogical activity in the institution of higher education.

The modern approaches to preschool education in modern pedagogical science are considered, the professional functions and modern requirements to the teacher of the institution of preschool education are revealed. The key figure of the educational process of the preschool educational institution is undoubtedly the educator, personal qualities, pedagogical skills and social position of which is formed in the process of professional preparation at the university. The process of preparation and modern requirements for the teacher, reflected in state documents and legislative acts, and are conditioned by the processes of intensive informatization of the society, mobilization of the potential of the system of self-organization of education in higher pedagogical school, which puts forward new requirements for the quality of training of future educators, formation, developing the ability to express creative critical thinking. Modern realities are oriented towards the special training of the tutor as a humanist-oriented personality, able to respond promptly to the dynamics of socio-economic processes, conditions of their own professional activity, to develop and introduce new technologies in the process of education and upbringing. Updating the structure and content of preschool education implies the need for changes in the content of vocational training and retraining of educators, which should correspond to modern life realities, classical and modern scientific achievements, to be consistent with the content of the Basic component of preschool education. All of the above allows to conclude the profession teachers are connected with the revision of its priorities and require updating and replenishment of the body with pedagogical frames of the new generation.

Key words: *training, vocational training, educators; functions of tutors, professional and pedagogical activity.*